

GIÁ TRỊ VÀ SỨC SỐNG BỀN VỮNG CỦA CHỦ NGHĨA MÁC - LÊNIN

**CHỮ “LIÊM” TRONG TƯ TƯỞNG ĐẠO ĐỨC HỒ CHÍ MINH
VỚI VIỆC XÂY DỰNG ĐẠO ĐỨC CỦA CÁN BỘ, ĐẢNG VIÊN
TRONG PHÒNG, CHỐNG THAM NHŨNG Ở NƯỚC TA HIỆN NAY**

Nguyễn Đình Tường¹

¹ Phó giáo sư, tiến sĩ, Viện Triết học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Nhận ngày 3 tháng 7 năm 2017. Chấp nhận đăng ngày 18 tháng 8 năm 2017.

Tóm tắt: Trong tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh, chữ “Liêm” có một ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Sinh thời, Người luôn đặt yêu cầu rất cao về chữ “Liêm” đối với cán bộ, đảng viên. Có thể khẳng định rằng, vấn đề xây dựng đạo đức, lối sống, nhất là nhận thức và thực hành chữ “Liêm” theo tư tưởng Hồ Chí Minh cho cán bộ, đảng viên giữ một vai trò hết sức quan trọng, nhất là trong việc phòng, chống tham nhũng ở nước ta hiện nay.

Từ khóa: Liêm, tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh.

1. Nội dung chữ “Liêm” trong tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh

“Cần”, “Kiệm”, “Liêm”, “Chính” là những nội dung cốt lõi trong tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh, cũng như trong đạo đức của những người cách mạng trước đây và những cán bộ, đảng viên của Đảng và Nhà nước hôm nay. Những đức tính ấy của con người cũng giống như bốn mùa của trời, bốn phương của đất, nếu thiếu một trong những đức tính đó con người không thể trở thành người theo đúng nghĩa của từ này.

Trong tư tưởng Hồ Chí Minh, “LIÊM” là “trong sạch, không tham lam”; “không tham địa vị. Không tham tiền tài. Không tham sung sướng. Không ham người tặng bốc mình. Vì vậy mà quang minh chính đại, không bao giờ hủ hoá. Chỉ có một thứ ham là ham học, ham làm, ham tiến bộ” [1, tr.252].

Liêm phải đi đôi với kiệm, bởi có kiệm mới liêm được. Tham lam là một điều rất xấu hổ. Những hành động bất liêm đều phải dùng pháp luật để trừng trị, dù đó là người nào, giữ cương vị gì, làm nghề gì. “Một dân tộc biết cần, kiệm, biết liêm, là dân tộc giàu về vật chất, mạnh về tinh thần, là một dân tộc văn minh tiến bộ” [1, tr.642].

Để trở thành người có phẩm chất đạo đức tốt, phải hội đủ các yếu tố: “Cần”, “kiệm”, “liêm”, “chính”. Trong tư tưởng đạo đức, cũng như toàn bộ cuộc đời của Hồ Chí Minh, chữ “Liêm” có một ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Sự trong sáng mà không có một cái gì có thể làm lu mờ tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh chính là do sự tuyệt đối liêm khiết của Người mà ra.

Thực ra, trong bất cứ hệ thống đạo đức nào, từ xưa tới nay, chữ “Liêm” cũng luôn

giữ một vị trí đặc biệt quan trọng, không thể thiếu được; nó có ảnh hưởng rất lớn đến nhiều phẩm chất đạo đức khác và là cơ sở cho những phẩm chất quan trọng, như “nhân”, “lễ”, “nghĩa”, “trí”, “tín”...; làm nền tảng cho những nhân cách cao cả, vĩ đại, phi thường... Những gì đi ngược lại chữ “Liêm” là tham lam, ích kỷ, vụ lợi..., xưa nay đều bị coi là xấu xa, là tiểu nhân, phi nghĩa...

Những bậc vĩ nhân xưa và nay đều là những người liêm khiết, vì có “liêm” thì mới giữ được chữ “tín”, mới thu phục được lòng người, nhờ đó mà tập hợp được đông đảo quần chúng để làm được những công việc lớn lao, giải quyết thành công những nhiệm vụ lịch sử vĩ đại. Mặc dù, những đòi hỏi đầu tiên và cao nhất về phẩm chất đạo đức của các vĩ nhân là phải làm được nhiều điều tốt, có ích cho dân, cho nước, cho đời... Trong lịch sử đã có rất nhiều người làm được điều đó. Nhưng giữ cho trọn vẹn chữ “Liêm” thì không phải nhiều người đã làm được. Tuy nhiên, trong lịch sử cũng đã có không ít những bậc anh hùng, hào kiệt, vua chúa, tướng lĩnh... lúc đầu cũng rất liêm khiết, nhưng khi đã thành công, trở nên nổi tiếng, có chức, có quyền... thì dần dần nhạt mất chữ “Liêm”, sa vào ăn chơi, hưởng thụ, tức là sa vào những thói đời tầm thường, đánh mất lòng người, thậm chí mang họa mất nước, để lại tiếng xấu cho muôn đời sau chê cười, và họ không bao giờ có thể trở thành “vĩ nhân”.

Thế mới biết rằng, chữ “Liêm” là điều nói thì dễ, mà thực hiện thì rất khó. Và qua đó, ta càng thấy rõ hơn chữ “Liêm” trong đạo đức Hồ Chí Minh vĩ đại biết nhường nào. Ta lại càng tự hào hơn biết bao nhiêu, vì dân tộc ta đã sinh ra một con người vĩ đại như thế. Một con người đã suốt đời phấn đấu, hy sinh đến hơi thở cuối cùng cho nước được độc lập, cho nhân dân được tự do, được cơm no,

áo ấm, nhưng không một chút riêng tư cho mình, mà chỉ muốn được làm nhiều hơn, nhiều hơn nữa cho dân, cho nước.

Sinh thời, Hồ Chí Minh cũng đặt yêu cầu rất cao về chữ “Liêm” đối với người cán bộ, đảng viên, nhưng điều đó không có nghĩa là Người quan niệm nghèo khổ mới là liêm khiết; làm cách mạng là để có được cuộc sống ấm no, hạnh phúc, để được sung sướng. Người yêu cầu cán bộ cách mạng phải biết: “Khổ thì khổ trước dân, sướng thì sướng sau dân”. Trong điều kiện nước ta khi đó, khi toàn dân đang phải thắt lưng, buộc bụng để tập trung lực lượng đánh thắng thực dân Pháp và đế quốc Mỹ, những kẻ thù mạnh hơn ta rất nhiều về quân sự, cán bộ, đảng viên nào, hay bất cứ ai muốn sống sung sướng, trong khi đồng bào ta đang còn phải rên xiết dưới ách xâm lược của bọn thực dân, đế quốc là trái với đạo đức cách mạng, trái với chữ “Liêm”, là có tội với dân, với nước.

Như vậy, đạo đức Hồ Chí Minh hoàn toàn không phải là một thứ đạo đức khô hạn, mà là đạo đức của sự giải phóng con người, là đạo đức của sự hoàn thiện con người, đưa con người đạt tới hạnh phúc chân chính, phù hợp với những điều kiện kinh tế - xã hội cụ thể, nhất định của đất nước và thời đại. Bởi lẽ, xét đến cùng, những nguyên lý đạo đức của mọi thời đại đều là những yêu cầu tất yếu, khách quan để đoàn kết con người thành sức mạnh cộng đồng, xã hội nhằm cải tạo thế giới, phục vụ cuộc sống con người. Có thể nói, trong những nguyên lý đạo đức ấy, có một nguyên lý rất cơ bản quy định rằng, mỗi người chỉ được hưởng thụ một cách xứng đáng với công sức của mình bỏ ra, hay những gì mà mình cống hiến cho xã hội. Bởi vì, con người trước hết phải lao động sản xuất, đấu tranh cải tạo xã hội và nghiên

cứ, nhận thức thế giới..., trên cơ sở những điều kiện xã hội nhất định, thì mới tạo ra được những của cải vật chất và tinh thần của xã hội. Từ đó, mới có cái mà hưởng thụ. Ngược lại, các trường hợp hưởng thụ bằng những thứ cướp đoạt của người khác, dù dưới bất cứ hình thức nào, đều bị coi (và thực tế) là tàn bạo, bất nhân, bất nghĩa, trái với lương tâm, đạo đức con người. Đó chính là nội dung quan trọng nhất của chữ “Liêm”, tất cả những nội dung khác của chữ “Liêm” đều từ nội dung này mà ra, hoặc do nội dung này quy định.

Như vậy, “Liêm” hay không “Liêm”, lương tâm trong sạch hay không trong sạch, tất cả đều phụ thuộc vào chỗ, những gì mà ta hưởng thụ, cả về vật chất lẫn tinh thần, có xứng đáng với công sức mà ta bỏ ra, hay những gì mà ta cống hiến cho xã hội hay không?

2. Vai trò của chữ “Liêm” đối với việc xây dựng đạo đức cán bộ, đảng viên trong phòng, chống tham nhũng ở nước ta hiện nay

Xã hội ta ngày nay đang trong thời kỳ đổi mới và hội nhập mạnh mẽ vào nền kinh tế toàn cầu, mà một trong những nội dung quan trọng nhất của đường lối đổi mới của Đảng ta là: “Phân phối theo lao động” một cách thực sự, tức là “làm nhiều hưởng nhiều, làm ít hưởng ít, không làm không hưởng”. Phân phối theo lao động như vậy không chỉ là cơ sở để tạo ra bình đẳng xã hội, mà quan trọng hơn là nó còn kích thích sự cống hiến của người lao động, từ đó kích thích tăng trưởng kinh tế, đưa đất nước tiến lên theo mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”. Điều đó cũng chính là cơ sở để xây dựng chữ “Liêm” trong đạo đức xã hội nói chung, nhất là đối với người cán bộ, đảng viên nói riêng.

Như vậy, trong điều kiện hiện nay, chữ “Liêm” hoàn toàn có thể được xác định là:

Mỗi người chúng ta, nhất là cán bộ, đảng viên hãy vươn lên cống hiến ngày càng nhiều hơn cho xã hội, để rồi mới có được cuộc sống sung sướng, hạnh phúc cho bản thân mình và cho cả cộng đồng, xã hội; hãy hưởng thụ xứng đáng với những gì mà mình cống hiến.

Tuy nhiên, cũng có một thực tế là, cán bộ, đảng viên thường là những người đi đầu trong công cuộc xóa đói, giảm nghèo, phát triển kinh tế, làm giàu cho bản thân, giải quyết công ăn, việc làm cho người lao động...; cho nên, họ thường là những người có thu nhập cao hơn, có điều kiện kinh tế khá khá, thậm chí giàu có trước bà con làng xóm ở nông thôn, hoặc anh em công nhân, viên chức ở các cơ quan hay đơn vị kinh tế - xã hội... Những điều đó hoàn toàn là chính đáng, không có gì là trái với đạo đức Hồ Chí Minh, trái với chữ “Liêm”. Thậm chí, người lãnh đạo, quản lý, cán bộ, đảng viên hiện nay mà vẫn nghèo khó, không biết làm giàu thì cũng không xứng đáng làm lãnh đạo, không xứng đáng là người đảng viên, không xứng đáng được quần chúng nhân dân tin tưởng.

Vậy, chữ “Liêm” của cán bộ, đảng viên hiện nay là ở chỗ nào?

Thứ nhất, trong chữ “Liêm” của người cán bộ, đảng viên hôm nay, như đã nói ở trên, rõ ràng là ở chỗ, thu nhập cao hay sự giàu có của họ phải xứng đáng với những công sức, trí tuệ và cống hiến của họ. Nếu đúng như vậy thì quần chúng nhân dân chẳng ai thắc mắc gì, mà còn khâm phục và tin tưởng vào bàn tay chèo lái của họ.

Thứ hai, họ không phải và cũng không thể chỉ biết làm giàu cho riêng bản thân mình, mà luôn phải biết trước hết làm giàu, nâng cao đời sống cho cả cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp của mình và cho quê hương, đất nước, trong đó có bản thân và gia đình mình.

Thứ ba, khác với những người dân bình thường, đảng viên, cán bộ lãnh đạo các cấp và các cơ quan nhà nước, dù giàu có, khá giả một cách chính đáng, vẫn phải sống lành mạnh, chứ không được ăn chơi xa xỉ, phung phí..., ngay cả khi đất nước không còn nghèo khó, chứ chưa nói là hiện nay đất nước ta đang còn nghèo, nhiều nơi đồng bào ta đang còn rất thiếu thốn, khó khăn, đất nước ta đang còn cần rất nhiều vốn liếng để phát triển, đuổi kịp các nước trong khu vực và trên thế giới.

Trong xã hội ta ngày nay, đa số cán bộ, đảng viên và hầu hết nhân dân ta vẫn đang tin tưởng và nỗ lực vươn lên, phấn đấu và cống hiến hết mình cho mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”. Trong đó, vẫn sáng ngời những điển hình về việc học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh. Đó là những người anh hùng không chỉ trong cuộc kháng chiến năm xưa, mà hiện vẫn phát huy được bản chất anh hùng trong công cuộc đổi mới hôm nay. Và còn rất nhiều, rất nhiều những người như vậy. Đó là những doanh nhân kinh doanh giỏi, những công nhân, nông dân và thanh niên sản xuất giỏi. Họ biết làm giàu cho bản thân, cho quê hương, đất nước, đem lại công ăn, việc làm cho nhiều người lao động và tích cực làm từ thiện, tích cực đóng góp để xây dựng quê hương, đất nước... Phẩm chất đạo đức quan trọng nhất làm cho tấm gương của họ trở nên sáng ngời chính là sự liêm khiết, trong sạch và bình dị, như sự hiện diện của đạo đức Hồ Chí Minh, trong cuộc sống hôm nay.

Như vậy, đạo đức xã hội nếu được phát huy sẽ trở thành sức mạnh to lớn giải phóng và phát triển con người. Ngược lại, nếu nó bị vi phạm, bị chà đạp sẽ trở thành lực cản, có thể phá hoại cuộc sống và quá trình dựng xây đất nước, thậm chí trở thành quốc nạn,

trong đó nổi bật là quốc nạn tham ô, tham nhũng, đi liền với lãng phí, thất thoát của cải xã hội..., có thể gây họa mất nước, dẫn đến sự sụp đổ chế độ, chứ không chỉ là vấn đề văn hóa - xã hội đơn thuần.

Vì vậy, cuộc vận động “Học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh” mà Đảng ta phát động và thực hành lâu nay có một ý nghĩa to lớn. Nếu thực hiện tốt, thành một phong trào rộng khắp, liên tục, nó sẽ tạo nên sức mạnh tổng hợp vô cùng to lớn, đưa nước ta ra khỏi tốp nước nghèo một cách vững chắc, hội nhập thành công vào nền kinh tế toàn cầu, phát triển ngày càng nhanh chóng và bền vững, đời sống nhân dân, cán bộ ngày càng được nâng cao,..., do đó càng có điều kiện thuận lợi để thực hiện tốt chữ “Liêm”, văn hóa - xã hội ngày càng phát triển, hạnh phúc chân chính của con người mới có điều kiện thực hiện trong thực tế.

Tuy nhiên, như chúng ta đã biết, điều nhức nhối nhất trong đời sống xã hội nước ta hiện nay là vấn đề “một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên, trong đó có những đảng viên giữ vị trí lãnh đạo, quản lý, kể cả một số cán bộ cao cấp, suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống với những biểu hiện khác nhau về sự phai nhạt lý tưởng, sa vào chủ nghĩa cá nhân ích kỷ, cơ hội, thực dụng, chạy theo danh lợi, tiền tài, kèn cựa địa vị, cục bộ, tham nhũng, lãng phí, tùy tiện, vô nguyên tắc...” [2, tr.22].

Những kẻ tham nhũng này đã không có hoặc không có thể giữ được chữ “Liêm” của một con người bình thường, chứ chưa nói là chữ “Liêm” của người cán bộ, đảng viên theo tiêu chuẩn đạo đức Hồ Chí Minh. Tất cả bọn chúng hoàn toàn là loại “cơ hội chủ nghĩa”, tìm cách luồn lọt để chui vào Đảng, để lên chức, lên quyền..., để bẻ đục khoét của cải nhà nước, những nhiều nhằm

ăn hối lộ, ăn chặn, ăn bớt... của nhân dân và các doanh nghiệp. Những kẻ đó còn vô liêm sỉ, bất nhân, bất nghĩa, tàn bạo hơn cả các giai cấp bóc lột trước đây rất nhiều lần. Những cán bộ, đảng viên thoái hóa, tham ô, tham nhũng này là những người dối dân, lừa Đảng, phản bội Tổ quốc, hại nước, hại dân..., dù chúng luôn núp dưới chiêu bài vì cái chung, vì dân, vì nước... Chính vì vậy, chúng đã gây hoang mang, làm xói mòn nghiêm trọng lòng tin của nhân dân đối với đường lối, chính sách của Đảng, tạo điều kiện thuận lợi cho các thế lực thù địch dễ bề tiến hành các hoạt động diễn biến hòa bình, thậm chí đưa tới nguy cơ “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa”...

Trong những năm gần đây, tình trạng tham ô, tham nhũng còn có chiều hướng ngày càng gia tăng về phạm vi, mức độ và sự tinh vi, phức tạp. Từ chỗ tham ô, tham nhũng cỡ “trăm triệu” của những năm 90 của thế kỷ trước, đến hàng chục tỷ của những năm 2000, rồi đến hàng chục ngàn tỷ của những năm cận 2010 đến nay. Với những kẻ tham ô, tham nhũng này, tiền của nhân dân và đất nước có thất thoát hàng chục, hàng trăm ngàn tỷ thì chúng cũng không quan tâm, hoặc tìm cách trốn tránh trách nhiệm, trốn tội.

Trước vấn nạn đó, chúng ta cần quyết tâm và đẩy mạnh một cách có hiệu quả công cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng được khơi dậy bởi 3 nghị quyết Trung ương: Nghị quyết Trung ương 3 khóa X, Nghị quyết Trung ương 4 khóa XI và Nghị quyết Trung ương 4 khóa XII.

Qua thực tiễn đấu tranh và học tập kinh nghiệm các nước trên thế giới, đặc biệt là Singapore và các nước phát triển, hiện nay, về cơ bản, Đảng ta đã tìm ra được những nguyên tắc chủ đạo cho công cuộc phòng, chống tham nhũng. Đó là phương châm “ba

không”: “Đấu tranh phòng, chống tham nhũng là một công việc lâu dài; rất khó khăn, phức tạp, đòi hỏi phải tiến hành một cách đồng bộ, toàn diện, kết hợp nhiều biện pháp, trong đó phòng phải là cơ bản, chống phải làm quyết liệt. Tốt nhất là đừng để nó xảy ra; phải tìm cách ngăn chặn, răn đe trước, làm cho người ta không muốn tham nhũng, không dám tham nhũng và không thể tham nhũng...” [3].

Đồng thời, “phải đẩy mạnh cải cách hành chính, xoá bỏ cơ chế xin - cho và các điều kiện làm nảy sinh tham nhũng. Cùng với đó là xây dựng thể chế, pháp luật để bảo đảm phòng chống cho tốt, với phương châm cán bộ không thể tham nhũng, không dám tham nhũng, không muốn tham nhũng” [4].

Cụ thể là: Không muốn tham nhũng, vì cuộc sống có thu nhập ổn định; không thể tham nhũng, vì không có kẽ hở trong hành lang pháp lý để lợi dụng, tham nhũng; không dám tham nhũng, vì pháp luật sẽ trừng trị nghiêm minh những người có hành vi tham nhũng và sẽ thu hồi toàn bộ những tài sản do tham nhũng mà có.

Cả ba nguyên tắc: “Không muốn tham nhũng, không dám tham nhũng và không thể tham nhũng” đều hết sức quan trọng và tương hỗ cho nhau. Để làm cho cán bộ, đảng viên không dám và không thể tham nhũng là những vấn đề về thể chế, pháp luật và kỷ luật của Đảng và Nhà nước. Còn làm cho không muốn tham nhũng cũng một phần thuộc về chính sách của Đảng và Nhà nước. Đó là làm cho đời sống của cán bộ, đảng viên được đảm bảo nhờ thu nhập xứng đáng.

Có thể khẳng định rằng, vấn đề xây dựng đạo đức, lối sống, nhất là nhận thức và thực hành chữ “Liêm” theo tư tưởng Hồ Chí Minh cho cán bộ, đảng viên hiện nay giữ một vai trò hết sức quan trọng. Do vậy, giáo dục đạo đức, giáo dục chữ “Liêm” là một cách chắc

chấn nhất, bền vững nhất để làm cho cán bộ, đảng viên không muốn tham nhũng.

Chữ “Liêm” trong tư tưởng Hồ Chí Minh, như đã nêu trên, không phải là thực hành khổ hạnh, mà là hưởng thụ xứng đáng với những cống hiến của mình. Và, nếu nhận thức được rõ như vậy thì người cán bộ, đảng viên và bất cứ ai trong xã hội cũng sẽ luôn nghĩ đến và cố gắng đem hết sức mình cống hiến cho xã hội, rồi mới nghĩ đến hưởng thụ. Khi thực hành chữ “Liêm”, người ta có thể sẽ phải “hy sinh” những lợi ích trước mắt. Suy đến cùng, những thứ không thuộc về mình mà cứ cố giành lấy bằng tham ô, tham nhũng, bằng mưu ma, chước quỷ thì trước sau cũng bị xã hội thu lại bằng cách này hay cách khác mà thôi.

Hơn nữa, khi chúng ta làm cho việc thực hành chữ “Liêm” trở thành phong trào rộng lớn, nó sẽ mang lại hiệu quả kinh tế - xã hội vô cùng to lớn. Khi mọi cán bộ, đảng viên và nhân dân đều thấm nhuần chữ “Liêm” thì không những sẽ nỗ lực phấn đấu làm ra nhiều của cải vật chất và tinh thần, mà còn tiết kiệm được nhiều công sức, của cải, vật chất (do tham nhũng thường kèm theo thất thoát, lãng phí rất lớn) để dành tích lũy vốn liếng, đầu tư nhằm tăng cường những nguồn lực cần thiết cho sự phát triển kinh tế - xã hội. Công cuộc xây dựng và phát triển đất nước nhờ đó mà nhanh chóng thành công, đất nước sẽ giàu mạnh hơn, mọi người sẽ được sung sướng, hạnh phúc, trong đó có bản thân và gia đình mình. Khi đó, con người mới thật sự hạnh phúc. Ngược lại, nếu như bản thân mình sung sướng mà đồng bào vẫn còn nhiều người đói khổ do chính tội lỗi của mình gây ra thì làm sao mà có được hạnh phúc.

Những điều trên đây nói thì dễ nhưng thực hành thì rất khó và phải có lòng dũng

cảm, dám hy sinh. Chúng ta phải bằng mọi cách biến việc học tập và làm theo tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh, thực hành chữ “Liêm” thành phong trào rộng lớn trong toàn Đảng, toàn dân nhằm củng cố niềm tin của nhân dân, nhờ đó mà có thể phát huy được sức mạnh tổng hợp của toàn dân tộc và thời đại, thực hiện thắng lợi công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa, đưa dân tộc ta tới mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh.

Chúng ta tin tưởng rằng, “với truyền thống cách mạng vẻ vang và bản chất tốt đẹp của Đảng, ý thức tự giác của từng cán bộ, đảng viên, sự gương mẫu của từng đồng chí Ủy viên Trung ương, người đứng đầu cấp ủy, chính quyền các cấp và được nhân dân đồng tình, ủng hộ, nhất định toàn Đảng sẽ thực hiện thắng lợi mục tiêu, nhiệm vụ Nghị quyết đề Đảng ta thật sự vững vàng về chính trị và tư tưởng, thống nhất cao về ý chí và hành động, trong sạch về đạo đức và lối sống, chặt chẽ về tổ chức, đủ sức lãnh đạo đưa đất nước ngày càng phát triển, xứng đáng với lòng tin yêu của nhân dân” [5, tr.49].

Tài liệu tham khảo

- [1] Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, t.5, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [2] Đảng Cộng sản Việt Nam (2012), *Văn kiện Hội nghị lần thứ tư Ban chấp hành Trung ương khóa XI*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [3] Tổng Bí thư: “Phải làm cho người ta không muốn tham nhũng - <http://dantri.com.vn/> - 13/01/2014.
- [4] Xây thể chế để “không thể, không dám, không muốn tham nhũng” - <http://vneconomy.vn/> - 28/10/2016.
- [5] Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Hội nghị lần thứ tư Ban chấp hành Trung ương khóa XII*, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội.